

МОДЕЛИ ПЕРИФРАСТИЧКОГ СУПЕРЛАТИВА У СРПСКОМ КЊИЖЕВНОМ ЈЕЗИКУ²

Овај рад је посвећен моделима перифрастичког суперлатива у савременом српском језику. У раду се полази од модела које је први забележио и описао М. Ковачевић (2001). У анализи могућих начина изражавања суперлативности у српском језику П. Пипер (2002) је посредно указао на још две могућности у реализацији перифрастичког суперлатива, које до сада нису описане. Уз помоћ *Корпуса савременог српског језик* извршена је анализа већег броја примера, који су сведени на структурне обрасце налик на оне које даје М. Ковачевић (2001). На самом крају, у раду је представљен и модел који у досадашњој литератури није описан.

Кључне речи: перифрастички суперлатив, одрична заменица, одричан заменички прилог, синтакса, семантика.

0. Уводне напомене

Компарација описних придева и њиховом средњем роду хомоморфних прилога описана је у свим србистичким (сербокроатистичким) граматикама. У граматикама, међутим, описана је синтетичка компарација придева и прилога, а ретко се помиње и могућност, а често и нужност, употребе перифрастичке (аналитичке, описне) компарације. Први је овом проблему озбиљно приступио М. Ковачевић (2001)³ у свом раду *Перифрастичка компарација у српском књижевном језику*. Уз критички осврт на дотадашњу оскудну литературу хрватских лингвиста (ВАБИЋ *и др.* 1991: 637–638, KORDIĆ 1997: 21, MARETIĆ 1963: 220, TEŽAK 1991: 156–157) Ковачевић у свом раду први пут бележи и описује могуће узуалне моделе перифрастичког компаратива и суперлатива у српском књижевном језику. Ових модела дотакао се и П. Пипер

¹ jelenajosijevic@yahoo.com

² Рад настао у оквиру пројекта *Динамика структура савременог српског језика* (ОИ 178014), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

³ У овом раду позиваћемо се на издање из 2003. године.

(2002) у својој анализи различитих могућности степеновања у српском језику. Пипер (2002) је овом приликом указао и на још две могућности перифрастичког изражавања суперлативног значења. Уз помоћ *Корпуса савременог српског језика*⁴ прикупљен је већи број примера који су у овом раду анализирани и на основу којих су изведена још два структурна модела налик на оне које даје Ковачевић (2003). На самом крају, анализа примера из корпуса указала је и на постојање још једног модела који до сада није био опажен.

1. Перифрастичка компарација у српском књижевном језику

1.1. Једини модел перифрастичког компаратива забележен у сербо-кroatистичкој литератури може се представити следећим структурним обрасцем:

ВИШЕ/МАЊЕ + ПОЗИТИВ ПРИДЕВА/ПРИЛОГА

Поред прилога *више/мање* у творби овог модела могу се у одређеним контекстима у перифрастичком компаративу срести и други прилози сличног значења (*јаче* и *боље* уместо прилога *више*, или *слабије* уместо прилога *мање*) (RAGUŽ 1997: 95), али је њихова дистрибуција врло ограничена обзиром на то да се слажу само са одређеним семантичким подтипovima придева и прилога (КОВАЧЕВИЋ 2003: 17).

Код перифрастичког компаратива твореног са прилогом *више* изражава се виши степен особине од норме исказане позитивом придева/прилога. Другим речима, овако творен компаратив исказује узлазну (климактичку) градацију. С друге стране, перифрастички компаратив, код кога се испред позитива јавља прилог *мање*, обележава низлазну/силазну (антиклимактичку) градацију јер изражава нижи степен особине у односу на норму исказану позитивном. (КОВАЧЕВИЋ 2003: 16).

При опису перифрастичког компаратива неизбежно је анализирати како се он односи према синтетичком суперлативу. Према Ковачевићу (2003: 15) овај однос може бити конкурентски или комплементаран. Перифрастички и синтетички компаратив налазе се у конкурентском односу у случајевима када су међусобно заменљиви те конкурентски однос подразумева слободну дистрибуцију два типа компаратива. С друге стране, о комплементарном односу можемо говорити у случајевима када је могућа само употреба перифрастичког компаратива, те овај тип под-

⁴ У раду је коришћен *Корпус савременог српског језика* (2013) Математичког факултета Универзитета у Београду. Примери из корпуса обележени су ознаком (КССЈ).

разумева контрастну или комплементарну дистрибуцију синтетичког и перифрастичког компаратива.

Употреба перифрастичког компаратива нужна је када се жели исказати низлазна градација (ТЕЖАК 1991: 156). Међутим, и у сфери узлазне градације постоје случајеви када употреба синтетичког компаратива није могућа, те је употреба перифрастичке варијанте нужна. Такав је случај са конструкцијама где се појам карактерише двома особинама од којих је једна изражена у вишем степену од оне друге (*више непромишљена него злонамерна, више наметнута него спонтана*)⁵. Да се у поредбеним конструкцијама у којима су с речју *него* употребљена два придева или прилога први мора јавити у облику перифрастичког компаратива учили су С. Бабић и др. (1991: 637-638) и С. Тежак (1991: 156). Перифрастички компаратив у оваквим конструкцијама не само да се остварује са придевима и прилозима који имају синтетички компаратив, већи и са неописним придевима који немају могућност творбе синтетичког компаратива или би такав облик био необичан (*више критички него похвално, више пртена него кожна*)⁶. На самом крају, перифрастички компаратив са синтетичким налази се у комплементарном односу и код придева страног порекла који су индеклинабилни (нпр. *беж, браон, лила, бордо, кич...*) (KORDIĆ 1997: 21). Овде спадају и придевске туђице и посуђенице које имају деклинацију, али немају синтетичку компарацију (КОВАЧЕВИЋ 2003: 21).

Како је већ предочено, синтетички и перифрастички компаратив могу се наћи и у конкурентском односу, тј. у односу слободне дистрибуције. Такви примери су, међутим, ретки јер *перифрастички компаратив није нормативно равноправан синтетичком* (КОВАЧЕВИЋ 2003: 22). Другим речима, норма препоручује да се у свим случајевима где је то могуће употребљава синтетички компаратив. Уколико се тада и употреби облик перифрастичког компаратива разлог може бити или *непознавање граматичке норме српскога језика или пак свесно нарушавање тих правила из стилистичких разлога* (КОВАЧЕВИЋ 2003: 22). Ковачевић (2003: 24) даље наводи да је употреба перифрастичког компаратива уместо синтетичког оправдана само у оним контекстима када је он *стилогеније стилистичко средство*, односно када има већу стилистичку вредност. Овим се уједно завршава и приказ сербокроатистичке литературе о перифрастичком компаративу у српском језику.

Једини тип перифрастичког суперлатива који се спомиње у литератури пре Ковачевића (2003) уједно је и основни модел перифрастичког суперлатива, а може се представити као:

⁵ Примери преузети из М. Ковачевић (2001: 19).

⁶ Примери преузети из М. Ковачевић (2001: 19).

НАЈВИШЕ/НАЈМАЊЕ + ПОЗИТИВ ПРИДЕВА/ПРИЛОГА

У Ковачевићевом корпусу, овај модел потврђен је само једним примером и то за низлазну компарацију. Као један од разлога за његову ретку употребу Ковачевић (2003: 24–25) види чињеницу да овој форми није само конкуретан облик синтетичког компаратива већ и неке друге синтетичке и описне форме. На првом месту, то је елатив (надсуперлатив) који се твори додавањем префикса *пре-* на основу придева (MRAZOVIC I VUKADINOVIC 1990: 271) и има значење својеврсног суперлатива (RAGUŽ 1997: 274). И елатив има поред синтетичког (префикс *пре-* + позитив) и перифрастички облик (прилози *превише* или *премало* + позитив) и они су међусобно апсолутно синонимни и конкурентни у у пољу узлазне градације, док је код низлазне могућ само перифрастички елатив (КОВАЧЕВИЋ 2003: 25-26). Основном моделу перифрастичког суперлатива конкуренте су и неке друге описне форме којима се може изразити суперлативно значење. Мразовић и Вукадиновић (1990: 274) наводе да се уз придеве и прилоге могу користити и партикуле које појачавају значење придева (*врло, изразито, одвећ, сувише*) и партикуле које слабе значење придева (*доста, донекле, једва, мало*). Ковачевић (2003: 28) додаје да има много више партикула/прилога него што их је забележено у литератури, а који у свом значењу подразумевају и значење суперлатива. Међутим, они су као и елатив семантички богатији од граматикализованог синтетичког или перифрастичког суперлатива, јер у својој семантици увек имају додатне семантичке компоненте које нису присутне у значењу правог суперлатива. Други разлог за реткост основног модела перифрастичког суперлатива Ковачевић (2003: 45) види у чињеници да су овом моделу конкурентни и модели перифрастичког суперлатива којима се изражава чисто суперлативно значење и који су са стилистичког аспекта знатно експресивнији. Ови модели нису описани у дотадашњој литератури и њима је посвећено посебно поглавље у оквиру овог рада.

2. Остали модели перифрастичког суперлатива

У овом сегменту рада представљени су прво модели перифрастичког суперлатива које је први пут описао М. Ковачевић, уз примере који овакве употребе илуструју. У примерима су назначени они делови конструкција који имају вредност суперлатива, а у заградама је дат и реконструисани облик синтетичког суперлатива који је функционално-семантички еквивалент дате перифрастичке форме. Зарад боље прегледности, ослонићемо се на Пиперову (2002: 71) поделу на афирмативну и негативну (лексичко-синтаксичку) суперлативност и у оквиру овог поглавља

анализираћемо их засебно. Ковачевићеви модели (2003) са заменицама и заменичким прилозима опште квантификације припадали би категорији афирмативне суперлативности, док би примери са одричним заменицама и заменичким прилозима одговарали негативној суперлативности.

2.1. Описана су три модела афирмативне суперлативности и сва три модела у својој структури садрже општу заменицу или општи заменички месни/временски прилог у поредбеној конструкцији, а који имају функцију потврдног универзалног квантификатора. Сви модели добијају вредност суперлатива по истом принципу. Суперлативно значење проистиче из тврђења да један од чланова скупа поседује већи степен одређене особине од свих осталих појмова у скупу, а та свеукупност изражена је општим заменицама или општим заменичким прилозима. Варијантност овог модела почива на различитим могућностима реализације поредбеног појма уз компаратив придева/прилога.

(1) КОМПАРАТИВ ПРИДЕВА/ПРИЛОГА + ОД + ГЕНИТИВ
ОПШТЕ ЗАМЕНИЦЕ:

Она ми је важнија од свега [→ најважнија]. Он то зна боље од било кога [→ најбоље]. (КОВАЧЕВИЋ 2003: 43)

У датој конструкцији, читава синтагма састављена од компаративног облика придева или прилога и поредбене конструкције *од + генитив* опште заменице има вредност суперлатива. У поредбеној конструкцији, према Ковачевићу (2003: 30), увек се налази општа именица *сав*, опште заменице генерализације с префиксом *сав/св-* (*свако, свашта, сваки...*) или опште заменице негенерализованог значења творене с партикулама *ма* и *било* или префиксом *и-* (*било ко, ма ко, ико...*). У српском се језику уз синтетички компаратив поред поредбеног појма *од + генитив* јавља и варијанта са речју *него*, те је претходном моделу алтернативан и модел:

(2) КОМПАРАТИВ ПРИДЕВА/ПРИЛОГА + НЕГО + ОПШТА
ЗАМЕНИЦА:

Њега више него ишта [→ највише] боли смијех. Он то може урадити лакше него ма/било ко други [→ најлакше] (КОВАЧЕВИЋ 2003: 43)

Ове две синонимне конструкције, како Ковачевић (2003: 33) опажа, имају различиту репатрицију у погледу типа опште заменице која се може јавити у поредбеном појму. Заменице опште генерализације далеко чешће од општих заменица негенерализације улазе у састав *од*-конструкција, док, осим у ретким случајевима⁷, не могу да творе и *него*-конструкцију.

⁷ Ковачевић (2001: 33) напомиње да је употреба заменице опште генерализације у *него*-

У *него*-конструкцијама јављају се опште заменице негенерализације, али и заменички месни и временски прилози са префиксом *и*- и партикулама *ма* и *било* (*икад*, *ма кад*, *било кад*...) (КОВАЧЕВИЋ 2003: 33). Са овом варијантом реализације *него*-конструкције добија се наредни модел перифрастичког суперлатива:

- (1) КОМПАРАТИВ ПРИДЕВА/ПРИЛОГА + НЕГО + МЕСНИ/ВРЕМЕНСКИ ЗАМЕНИЧКИ ПРИЛОГ с префиксом *и*- или партикулама *ма* и *било*:

У нас има више него игде [→*највише*] дијалеката. Сада сам желио службу *више него било кад* [→*највише*]. (КОВАЧЕВИЋ 2003: 44)

Према Ковачевићу (2003: 34), код овог модела најчешће се наводи и одредба места, односно времена, до које *сеже универзалност особине*, па чак и када оно експлицитно није наведено, увек је то место и време говорења.

Код свих горе наведених облика перифрастичког суперлатива, вредност суперлатива добија се по истом принципу. Један појам има одређену особину у вишем степену од свих осталих сродних појмова (у случају општих заменица) или се нека особина испојила у вишем степену у неком временском тренутку или на неком месту но у свим другим случајевима (у случају заменичких временским и месних прилога). Тај виши степен особине изражен је компаративом придева и прилога, док је свеукупност осталих појмова у скупу изражена општим заменицама и општим заменичким временским и месним прилозима који имају функцију универзалних квантификатора.

2.2. Поред афирмативне суперлативности, Пипер (2002: 71) наводи и могућност негативне суперлативности. Како су код афирмативних за суперлативно значење били заслужни потврдни квантификатори, тако су овде заслужни негативни (одрични) квантификатори – одричне заменице и одрични заменички прилози. Ковачевић је у свом раду описао три модела, а како је Пипер (2002: 71) указао на још неке могућности, у овом одељку рада зарад боље прегледности представљени су сви модели, и то према класификацији коју даје Пипер (2002: 71). Наиме, Пипер наводи да се у српском језику (перифрастички) суперлатив може јавити као *суперлативност негирања вишег* и као *суперлативност негиране једнакости*.

2.2.1. Суперлативност негирања вишег изражава се конструкцијама у којима се негира постојање другог члана поређења код кога је дата

конструкцији у примеру налик на **Он је бољи него свако* неграматична, али да је могућа у примерима попут *Он је бољи него сви остали*, који су знатно ређи.

особина изражена у вишем степену но што је то случај са првим чланом (Пипер, 2002: 71). Сва три Ковачевићева модела перифрастичког суперлатива са одричном заменицом или заменичким прилогом у својој структури припадали би овом типу изражавања суперлативности јер сва три у својој структури имају компаратив придева/прилога.

- (4) ОДРИЧНА ЗАМЕНИЦА (+ негирани предикат) + КОМПАРАТИВ ПРИДЕВА/ПРИЛОГА + ОД + ГЕНИТИВ:

Човјеку ништа није важније од среће [→ Човјеку је најважнија срећа]. Није био нико срећнији од ње [→ Она је била најсрећнија]. (КОВАЧЕВИЋ 2003: 44)

Перифрастички суперлатив реализује се тако што се одрична заменица и поредбени појам у генитиву повезују компаративом придева преко негираног предиката (нег VF = негирани *verbum finitum*). Функционално-семантички еквивалент, синтетички суперлатив, реконструирше се преобликовањем у потврдну форму (КОВАЧЕВИЋ 2003: 35). Како се у српском језику уз синтетички компаратив поред поредбеног појма *од + генитив* јавља и варијанта са речју *него*, тако се и код перифрастичког суперлатива могу јавити обе варијанте. Такав случај забележен је код модела са општим заменицама, а ни модели са одричним нису изузетак.

- (5) ОДРИЧНА ЗАМЕНИЦА (+ негирани предикат) + КОМПАРАТИВ ПРИДЕВА/ПРИЛОГА + НЕГО + X:

Није ништа теже ни страшније него [→ Најтеже и најстрашније је] гледати свет око себе очима бивше лепотице. Нема ништа горе него [→ Најгоре је] слушати да је ово боље. (КОВАЧЕВИЋ 2003: 44)

Перифрастички суперлатив с *него*-конструкцијом има ширу дистрибуцију од алтернативног перифрастичког суперлатива с *од*-конструкцијом јер уз предлог *од* може доћи само супстантивна реч у генитиву, док се уз *него* поред супстантивне речи могу јавити и глаголи и клаузе (КОВАЧЕВИЋ 2003: 38). У *него*-конструкцији у српском језику јављају се и одредбе места и времена, те је могућ и облик перифрастичког суперлатива у ком се у функцији месне или временске одредбе јављају одрични заменички прилози (*нигде, никад* итд.).

- (6) ОДРИЧНИ ЗАМЕНИЧКИ ПРИЛОГ (+ негирани предикат) + КОМПАРАТИВ ПРИДЕВА/ПРИЛОГА (+ НЕГО + ОДРЕДБА МЕСТА/ВРЕМЕНА):

Нису нигде боље примљени него [→ Најбоље су примљени] у Србији. Стигли смо до никад теже [→ најтеже] године. (КОВАЧЕВИЋ

2003: 45)

Како се види из графичког приказа модела, негативни месни или временски квантификатор не мора се обавезно експлицирати, што се обично и не чини када се одредба места и времена подударају са местом и временом говорења (*овде, сада, досад*).

Суперлативно значење у моделима са негативним квантификаторима јавља се као резултат истовременог приписивања особине изражене компаративом придева/прилога појму у поредбеној конструкцији и негирања њеног постојања код свих осталих појмова. То негирање експлицира се одричним заменицама и заменичким прилозима. Пошто се негира постојање ентитета са вишим степеном испољености дате особине, сва три модела представљају примере за суперлативност негирања вишег.

Овим се исцрпљује опис модела негативне суперлативности у досадашњој литератури, па и модела перифрастичког суперлатива уопште. Међутим, Пипер (2002: 71) у сегменту свог рада посвећеном суперлативности скреће пажњу на постојање конструкција којима се негира постојање вишег, а које у својој структури немају одричне заменице (*Нема храбријег акробате од Марка*). Заиста, одричним егзистенцијалним безличним реченицама може се негирати постојање ентитета са вишим степеном особине (изражене компаративним обликом придева/прилога) од ентитета наведеног у поредбеној конструкцији. На основу анализе примера из корпуса издвојене су структурне схеме којима се могу представити различите варијанте реализације перифрастичког суперлатива у егзистенцијалној безличној реченици.

Егзистенцијалне безличне реченице са значењем перифрастичког суперлатива као предикат могу имати глагол *немати* (у презенту) или одричан облик глагола *бити* (у перфекту и футуру I).

(7) НЕМА/НИЈЕ БИЛО/НЕЋЕ БИТИ + генитив ОДРИЧНЕ ЗАМЕНИЦЕ + генитив КОМПАРТИВА ПРИДЕВА + ОД + ГЕНИТИВ:

На свету нема ничег горег од физичког бола [→ физичка бол је најгора]. [...] и чинило ми се да нема ничег лепшег од те титуле [→ та титула је најлепша]. Нема ничег срамнијег од тога [→ То је најсрамније]. Нема ничег тајанственијег од тог скупа процедура [→ тај скуп процедура је најтајанственији]. Нема ничег бољег од ње [→ Она је најбоља] за стицање отпорности. (КССЈ).

Као што се види у примерима, у овом моделу перифрастичког суперлатива као логички субјекат егзистенцијалним безличним предикатима јавља се генитивна конструкција са одричном заменицом *ништа*

и компаративом придева. Као и у претходним случајевима модела перифрастичког суперлатива и овде се може осварити и друга могућност у погледу реализације поредбеног појма уз компаратив, те имамо и следећи модел:

- (8) НЕМА/НИЈЕ БИЛО/НЕЋЕ БИТИ + генитив ОДРИЧНЕ ЗАМЕНИЦЕ + генитив КОМПАРАТИВА ПРИДЕВА + НЕГО + X:

[...] нема ничег горег него [→ најгоре је] живети сам и с мало пара на штедној књижици. [...] нема ничег пријатнијег него [→ најпријатније је] пловити низ малу тамну реку. Чинило се да нема ничег природнијег него [→ је најприродније] да у морнаричкоплавом пословном костиму врти конопац за прескакање. За мене нема ничег страшнијег у животу него [→ најстрашније је у животу] да се одвојим од рада. А за пилота нема ничег страшнијег него што [→ најстрашнија] је ватра на летелици. (КССЈ).

У функцији логичког субјекта у безличној егзистенцијалној реченици може се наћи и именичка синтагма са атрибутивно употребљеним обликом компаратива придева (*Нема бољег тенисера од Ђоковића* → *Ђоковић је најбољи тенисер*). У неким контекстима, изоставља се и именица те се читава фраза своди само на компаративни облик придева (*Нема бољег од Ђоковића* → *Ђоковић је најбољи*). И уз овај модел могу се јавити и од- и него-конструкције.

- (9) НЕМА/НИЈЕ БИЛО/НЕЋЕ БИТИ + генитив КОМПАРАТИВА ПРИДЕВА + (ГЕНИТИВ) + ОД + ГЕНИТИВ, и
(10) НЕМА/НИЈЕ БИЛО/НЕЋЕ БИТИ + генитив КОМПАРАТИВА ПРИДЕВА + (ГЕНИТИВ) + НЕГО + X:

Нема бољег лека за пораз од победе [→ Победа је најбољи лек за пораз]. У своје време није било боље шалупе од Асна [→ је била најбоља шалупа]. Нема лепшег дара од [→ Најлепши је дар] руком написане честитке. Није било бољег дечака од њега [→ Он је био најбољи дечак]. (КССЈ).

На истом принципу може се реконструисати и синтетички модел суперлатива за наредне примере што ми овде из практичних разлога нећемо даље чинити.

Нема лепшег и здравијег млека од овчег. Нема лепшег задатка него омогућити неком развитак. Надалеко није било лепшег и складнијег пара од њих двоје. Нема лепшег осећаја него бити здрав. Нема горег чина него окренути неком леђа. Од тога посла нема горег на свету. Нема бољег места него што је ово. Није било нежељеније коалиције него што је савез

либерала и ДПС и СДП.

Примере са одричном заменицом као логичким субјектом, Ковачевић (2003) је уврстио у опис свог модела са одричном заменицом. Међутим, примери су показали да се егзистенцијалним безличним реченицама може изразити суперлативно значење, и када нема одричне заменице у њиховој структури. Ове две структуре подударне су у свим аспектима осим у форми реализације логичког субјекта, те су у овом раду заједно и анализирале.

2.2.2. Суперлативност негиране једнакости, према Пиперу (2002: 71), изражава се конструкцијама у којима се негира постојање било ког другог ентитета са истим степеном особине као што је поседује ентитет дат у поредбеној конструкцији. Примери које Пипер даје упућују на постојање модела перифрастичког суперлатива који уз одричну заменицу има и позитив придева/прилога. Међутим, у корпусу је уочена и овом моделу паралелна структура са одричним заменичким месним и временским прилозима. На основу примера из корпуса, установљене су још две структурне схеме перифрастичког суперлатива.

(11) ОДРИЧНА ЗАМЕНИЦА (+ негирани предикат) (+ ТАКО/ТОЛИКО) + ПОЗИТИВ ПРИДЕВА/ПРИЛОГА + КАО + X:

И нико није био пажен и вољен као тај већ „њихов Јусуф“ [→ Тај већ „њихов Јусуф је био најпаженији и највољенији]. [...], али им ништа није било слатко као кршење сабата [→ Кршење сабата им је било најслађе]. Ништа није опасно као успех [→ Успех је најопаснији]. [...], али нико није тако угрожен као Руси [→ Руси су најугроженији]. Нико није толико уплашен као Американци [→ Американци су најуплашенији]. Ништа није тако ефектно као клеветање [→ Клеветање је најнефективније] [...]. Нико није толико добар писац као живот [→ Живот је најбољи писац]. [...] јер ништа није тако лукаво као жеља [→ Жеља је најлукавија]. Ништа није тако ружно и недолично као политизација светиње [→ Политизација светиње је најружнија и најнедоличнија]. Ништа није тако узбудљиво као завичај [→ Завичај је најузбудљивији]. (КССЈ).

(12) ОДРИЧНИ ЗАМЕНИЧКИ ПРИЛОГ (+ негирани предикат) (+ ТАКО/ТОЛИКО) + ПОЗИТИВ ПРИДЕВА/ПРИЛОГА + КАО + ОДРЕДБА МЕСТА/ВРЕМЕНА:

Таква оданост према прецима и пореклу нигде није изражена као [→ је најизраженија] код Васојевића [...]. Нови Сад никад није био

леп као [→ *је био најлепши*] тог дана. [...] али ми *нигде није било тако лепо као* [→ *је најлепше било*] у дресу моје репрезентације. [...] али број страдалих *нигде није био тако висок као* [→ *је био највиши*] у овој совјетској републици. Студен *нигде није тако ледена као* [→ *је најледенија*] овде. Али, *нигде није тако фино као* [→ *Живот ми је изгледао најбезнадежније*] тог страшног пролећа 1896. године. [...] и да *никад није био тако пријатан као* [→ *је најпријатнији био*] тог јутра. [...] и да *никад није тако искрено осетила да би могла да га воли као* [→ *је најискреније осетила да би могла да га воли*] сада. [...] Фест [...] који је основао и који *никада није био тако добар као* [→ *је најбољи био*] у његово време. (КССЈ).

Закључна разматрања

У раду су представљени и описани модели перифрастичког суперлатива у српском књижевном језику. Поред модела који су у досадашњој литератури били описани, представљени су и описани и структурни модели чији је опис недостајао.

У домену суперлативности негирања вишег поред већ описана три модела, представљен је и један вид егзистенцијалне безличне реченице којим се може изразити суперлативност (*Нема бољег човека од њега. Нема ничег бољег од победе.*). У овим примерима, суперлативно значење произилази из негирања постојања ентитета који има изражен виши степен особине од члана који се наводи у поредбеном конструкцији. Важно је напоменути, да су примери са одричном заменицом, већ анализирани у литератури у оквиру описа модела *одрична заменица + негирани предикат + компаратив придева/прилога*, али да су због постојања паралелних структура у којима одричне заменице нема, у овом раду оне описане у оквиру модела *одричних егзистенцијалних безличних реченица* са облицима компаратива у својој структури.

Иако је у досадашњој литератури упућено на могућности изражавања суперлативности негирањем једнакости, тј. негирањем постојања ентитета са једнаким степеном изражености особине, опис ових модела је изостао. У овом раду описане су све структурне могућности: једна са одричном заменицом у својој структури, а друга са одричним заменичким месним и временским прилогом.

Сви модели представљени у овом раду узелни су и могу се сматрати граматикализованим имајући у виду да се могу свести на прилично једноставне структурне схеме, на основу којих је могуће творити теоријски неограничен број нових примера.

Цитирана литература

- ГРИЦКАТ 1983: ГРИЦКАТ Ирена. О прилозима у српскохрватској лингвистичкој науци. *Јужнословенски филолог*, XXXIX (1983): стр. 11.
- ИВИЋ 1979: ИВИЋ Милка. О српскохрватским прилозима за „начин“. *Јужнословенски филолог*, XXXIV (1979): стр. 1–19.
- КЛАЈН 2003: КЛАЈН Иван. *Творба речи у савременом српском језику*, Први део: *Слагање и префиксација*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Матица Српска, Институт за српски језик САНУ, 2003.
- КОВАЧЕВИЋ 2002: КОВАЧЕВИЋ Милош. *Синтаксичка негација у српскоме језику*. Ниш: Издавачка јединица Универзитета у Нишу, 2002.
- КОВАЧЕВИЋ 2003: КОВАЧЕВИЋ Милош. Перифрастичка компарација у српском књижевном језику. У: М. Ковачевић, *Граматичке и стилстичке теме*. Бања Лука: Књижевна задруга, 2003.
- КОВАЧЕВИЋ 2009: КОВАЧЕВИЋ Милош. Степеновање у оквиру суперлатива. У: М. Ковачевић, *Огледи из српске синтаксе*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност, 2009: стр. 27–39.
- МРАЗОВИЋ, ВУКАДИНОВИЋ 1990: МРАЗОВИЋ Павица и ВУКАДИНОВИЋ Зора. *Граматика српскохрватског језика за странце*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 1990.
- ПИПЕР 1982: ПИПЕР Предраг. О типовима квантификатора у српскохрватском језику. НССВД, 11/2, Београд: МСЦ, 1982: стр. 93–103.
- ПИПЕР 2002: ПИПЕР Предраг. Степеновање у граматици и речнику. *Зборник матице српске за славистику*, бр. 61 (2002): стр. 59–78.
- ПИПЕР 2005: ПИПЕР Предраг. Категоријални комплекс квалификације и квантификације. У: П. Пипер, И. Антонић, В. Ружић, С. Танасић, Љ. Поповић и Б. Бошковић, *Синтакса савременог српског језика. Проста реченица*. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска, 2005: стр. 830–868.
- СИМИЋ 2002: СИМИЋ Радоје. *Српска граматика I*. Београд: Јасен, 2002: 45–149.
- СТЕВАНОВИЋ 1979: СТЕВАНОВИЋ Михаило. *Савремени српскохрватски I (граматички системи и књижевнојезичка норма)*. Београд: Научна књига, 1979.
- СТЕВОВИЋ 1960: СТЕВОВИЋ Игрутин. *Функционална граматика српскохрватског језика: приручник за наставнике*. Београд: Завод за издавање уџбеника, 1960.
- BAVIĆ I DR. 1991: BAVIĆ Stjepan, BROZOVIĆ Dalibor, MOGUŠ Milan, PAVEŠIĆ Slavko, ŠKARIĆ Ivo i TEŽAK Stjepko. *Povjesni pregled*,

- glasovi i oblici hrvatskoga književno jezika. Nacrt za gramatiku.* Zagreb: HAZU, Globus, 1991.
- BARIĆ I DR. 1997: BARIĆ Eugenija, LONČARIĆ Mijo, MALIĆ Dragica, PAVEŠIĆ Slavko, PETI Mirko, ZEČEVIĆ Vesna i ZNIKA Marija. *Hrvatska gramatika.* Zagreb: Školska knjiga, 1997.
- KORDIĆ 1997: KORDIĆ Snježana. *Serbo-Croatian.* Munich – Newcastle: LINCOM Europa, 1997: 21.
- MARETIĆ 1963: MARETIĆ Tomo. *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika.* Zagreb: Matica hrvatska.
- RAGUŽ 1997: RAGUŽ Dragutin. *Praktična hrvatska gramatika.* Zagreb: Medicinska naklada, 1997: 95.
- TEŽAK 1991: TEŽAK Stjepko. Analitička i sintetička komparacija pridjeva. U: *Hrvatski naš svagda(š)nji.* Zagreb: Školske novine, 1991.
- ZNIKA 1997: ZNIKA Marija. *Opisni i odnosni pridjevi.* Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 1997.

Jelena M. Josijević

PERIPHRASTIC SUPERLATIVE MODELS IN STANDARD SERBIAN LANGUAGE

Summary

The paper analyzes the models of periphrastic superlative in contemporary Serbian language. Firstly, the paper presents the models described by M. Kovačević (2001). P. Piper (2002) analyzed the potential means of expressing superlative meaning in Serbian drawing the attention to some additional possibilities. The examples from the corpus prove that such examples can be presented by structural schemes similar to those given by Kovačević (2001). Finally, the paper presents the possibilities for expressing superlative meanings that have not been described in the srbsitic literature. All the models described can be considered to be grammaticalized since they can be presented as relatively simple structural shemes based on which a theoretically unlimited number of examples can be generated.

Key words: periphrastic superlative, universal quantifier, negative quantifier, syntax, semantics.

